

જોરાવરસિંહ જાદવ

(જન્મ : 10-02-1940)

જોરાવરસિંહ દાનુભા જાદવ ધંધુકા તાલુકાના આકરુ ગામના વતની છે. સહકારી સંસ્થામાંથી અધિકારી તરીકે નિવૃત્ત થઈ અમદાવાદમાં રહે છે. તેમણે લોકસાહિત્યનાં વિવિધ સ્વરૂપોમાં કાર્ય કરેલું છે, સંપાદન કરેલું છે. ‘મરદ કસુંબલ રંગ ચે’, ‘આપણા કસબીઓ’, ‘મરદાઈ માથા સાટે’ અને ‘લોકજીવનનાં મોતી’, ‘લોકસંસ્કૃતિમાં પશુઓ’, એમના લોકકળા અને લોકજીવનને સ્પર્શતા ગ્રંથો છે. વિચરતી જાતિની લોકકળાઓને તેમણે વાચા આપી છે. તેમને વિવિધ પુરસ્કારો મળ્યા છે.

આ લોકકથામાં આંબા પટેલનો અશ્વશોખ અને અશ્વ પ્રત્યેના સંતાન જેવા વાત્સલ્યનું આલેખન થયું છે. સાથે સાથે જાતવાન ઘોડીની વફાદારી અને સ્વામીભક્તિ પણ નિરૂપાઈ છે. સૌરાષ્ટ્રની તળપદ બોલીનું જોમ અને માધુર્ય, પ્રેમભર્યું જીવન પણ આ લોકકથામાં સંજીવ થઈ ઊક્યું છે. માનવ અને પ્રાણીની પરસ્પરની પ્રીતને આ કથા આકર્ષક ઉઠાવ આપે છે.

પચાસેક વરસ મોર્યની આ વાત છે. એ વખતે ગોહિલવાડની ધરતી માથે આવેલા વાવડી ગામના આંબા વાણાણી(પટેલ)નું ખોરડું મલક આખામાં જાણીતું હતું. ગામ અને પરગામના સંધાય માનવી આંબા વાણાણીને આંબા અદા (દાદા) ના નામથી બકોરતા. આંબા પટેલ સમજણા થયા ત્યારથી એમને ઘોડાનો જબરો શોખ વળગેલો.

આંબા પટેલ ઊરલાયક થયા અને ઘરનો કારબાર એમના હાથમાં આવ્યો ત્યારે બાબરા જઈને ઢેલ(ઘોડીની જાત)ની અસલ ઓલાદની છ મહિનાની વધેરી મૂલવી લાવ્યા. આરસમાંથી કંડારી કાઢી હોય એવી વધેરીનો જોટો ગોહિલવાડ પંથકમાં જડવો ભારે મુશ્કેલ હતો. રૂપાળી વધેરીના ચારેય પગ ને કપાળ ધોળેલાં હતાં. કાનની ટીસિયું બેવડ વળી જતી હતી. વધેરી જ્યારે ચમકતી ચાલે ગામ સોંસરવી નીકળતી ત્યારે ગામ-લોકો ફાટી આંખે નીરખી રહેતા. કેટલાક તો કહેતા ખરા :‘માણો આંબો પટેલ વધેરી ગોતી લાયો છે ને કંઈ !’

વધેરી જ્યારથી ઘેર આવી ત્યારથી આંબા પટેલે એનું જીવની જેમ જતન કરવા માંડ્યું. વધેરીને દૂધ પાવા ભરવાડની ઝોકમાંથી બે બકરિયું લાવીને ઘર-અંગણે બાંધી દીધી, ને સવાર-સાંજ બેય બકરિયું દોહીને એનું દૂધ પાવા માંડ્યું. પંડ્યના દીકરા ઘોડ્યે વધેરીની માવજત થતી હોવાથી વધેરી દીએ નો વધે એટલી રાતે ને રાતે નો વધે એટલી દીએ જપાટા મોઢે વધ્યે ચડી. બીજું વરસ બેઢું ત્યાં તો વધેરીએ ચડવ થઈ જાય એટલું કાઢું કાઢ્યું. બરાબર ત્રીજા વરસે વધેરી ચડવ થઈ ગઈ. આંબા પટેલ ખાંતે-ખાંતે એને રેવાળ શીખવી. અસલ ઓલાદની વધેરી તો માના કોડામાંથી જ સંધુર્ય શીખીને અવતરતી હોય છે. રેવાળ તો બસ એના બાપની જ. માથે બેઠેલો અસવાર હાથમાં દૂધની ટબૂરી લઈને મોટી રેવાળમાં પાંચ ગાઉંની ભોં વખ્યો જાય તો દૂધનું ટીપુંય હેઢું નો પડવા દે.

એક દિવસ આંબા પટેલના મામાએ માણસ મોકલીને સંધેવો કહેરાવ્યો :

“ભાણેજને માલૂમ થાય કે જે કામ કરતા હોય ઈ પડતા મૂકીને મણાર(ગામ) આવીને રોટલા શિરાવજો.”

મામાનો સંધેવો સાંભળીને આંબા પટેલને સારાં-મોળાં ઓહાણ(વિચારો) આવવા માંડ્યાં :

“કોઈ દી નઈ ને મામાએ આજ આવા વાવડ કેમ કેવરાવ્યા હશે? નક્કી કંઈ નવા-જૂની થઈ હશે, નકર મામા કામ પડતું મૂકીને આવવાના સમાચાર મોકલે ને.”

આંબા પટેલે આવનાર માણસને, ફેરવી-ફેરવીને એકની એક વાત અનેક વાર પૂછી જોઈ, પણ આગંતુકે પેટ દીધું નૈ.

ત्यारे आंबा पटेले ઢाणियामांथी ઠेलने ઘोડीને ફળियामां આવી સાદ દીધો :

“ગાણેશની બા, હાંભળો છો કે? મામાએ અબધીએ મણાર તેડાવો છે, એટલે જાઉ છું. કાલ્યનું વાળું ઘર્યે આવીને કરીશ. પણ કંઈ કામ જોગ રાત-વરત રોકાવાનું થાય તો ચંત્યા કરીને વાંહે માણહ નો ધોડાવતા”.

આંબા પટેલનાં ઘરવાળાં સરપ લઈને ઘોડીનું ચોકકું જાલી આડાં ફરી વખ્યાં અને બોલ્યાં :

“અટાણો અહૂરવેળાએ જવા નીકળ્યા છો, પણ મારું મન પાછું પે છે. ભલા થઈને હવારે મોહૂંઝામાં જાવ તો ? એક રાતમાં શું ખાટું-મોળું થઈ જવાનું છે? આડી શેતરુંજી નદી પડી છે. સોમાહાનો દી છે ને પાણીબાણી આયું હશે તો તમને હુરમત કર્યો વન્યા નૈ રો ને અમને ઉપાધિનો પાર કરાવી મૂકશો.”

“અરે ઈ શું બોલ્યાં ? પટલાણીની દીકરી થૈને મને મોળું ઓહાણ આલો છો? શેતરુંજી જેવી સાત નાદિયું આડી કેમ નથી પડી? ઠેલ જેવી જતવાન ઘોડી રાંગમાં રમતી હોય પછી ચંત્યા શાની? મામા જેવા લાખ રૂપિયાના માણહનો હંધેવો આવે ને હું નો જાવ તો મારો ભરુંહો કુણ કરે? મલક કોક દીયે ટોણો મારે કે આંબા પટેલ બિકાળવા છે એટલે રાત-વરતના પરગામ જાતા નથી.”

એમ કહેતાં આંબા પટેલે કેડય બાંધી, કળશો ભરીને પાણી પીંધું, નેં પછી ઠેલ માથે સવાર થયા. ફઅડક, દૂફડક, ફઅડક, દૂફડક કરતી ઠેલ મણાર ગામને મારગે વીજળીના સળાવાની જેમ વહેતી થઈ. તળાજ થાતીક ને દસેક ગાઉનો પંથ કાપીને મધરાતનો ગજર ભાંગતાં મોર્ય મામાની તેલી આગળ આવીને હમચી ખૂંદવા માંડી. મેડી માથે મજરો-મજરો દીવડો બળતો હતો, મામા બારીએ બેહિને ભાણેજના આવવાની વાટ જોતા હતા.- ત્યાં આંબા પટેલે અવાજ દીધો :

“ઓ મામા, રામ.....રામ,....આવી પોગ્યો છું.”

“એ રામ રામ, ભાણેજ, રામ રામ ! આવી પોગ્યો કે?”

“શું થાય મામા ? મારા જીવની તો તમને ખર્બય છે ને કે મામાનો હંધેવો આવે એટલે ભર્યું ભાણુંય આદું હડસેલીને હાલી નીકળું ઈમાંનો માણહ છું. મનમાં ભાતભાતના વિચાર હડિયાપાટી લેવા માંડે પછી હાથ જાલ્યો રે’ ખરો ?”

મામા હડી કાઢીને મેડીએથી હેઠા ઉત્તર્યા. ખડકી ઉધાડીને ભાણેજને બાથમાં ઘાલીને બેટી પડ્યા, અને ઘોડીને અંદર દોરી લાવ્યા-ત્યાં મામી ઓરડામાંથી બહાર નીકળીને ઓસરીએ આવ્યાં ને પૂછ્યું :

“ભાણા ઐ, ઘરે હંધાય છે તો હાજાં નરવાંને ?”

“ભગવાનની દયાથી હંધાય લીલાલહેર કરે છે. ?”

“બળદને વચ્ચે ગાડાનું પૈકું અડી જ્યું તું ને ?”

“બળદેય, મામી, હવે હાજો-નરવો થૈ જ્યો સે, પનરક દી પગ નો માંડ્યો ને અનરવો રિયો, પણ ભાયા ભરવાડનાં ઓહડિયાંએ ભારે કાહરી કરી. અટાણો તો ચારે પગે ધોડતો થૈ જ્યો સે.”

મામાએ ભાણેજના હાથમાંથી ઘોડી દોરી લીધી ને ઢાળિયામાં લઈ ગયા. દળી, તંગ ને પેંગડાં ઉતારીને ગમાણમાં મૂક્યાં. ઘરમાં જઈને સંહલો ભરીને બાજરો લાવ્યા ને ઘોડીને જોગાડા મૂકીને ઓસરીએ આવ્યા. મામીએ તૈયાર રાખેલાં વાળું કાઠયાં. સુખદુઃખ ને વહેવારની વાતું કરતાં કરતાં મામા-ભાણેજ મોડી રાતે ચણું કરીને ઊભા થયા. મેડીએ ખાટલા ઢાળીને બેય સૂતા ત્યારે મામાએ પોતાની જીવાન દીકરીના સંબંધ બારામાં ભાણેજને ભલામણ કરીને મનનો ભાર હળવો કર્યો.

બીજે દી રોટલા શિરાવીને ભાણેજ વાવરીએ જવા સાબદા થયા ત્યારે મામા-મામીએ બે દી રોકાઈ જવા ખૂબ તાણ કરી. પણ ભાણેજ ધરાહાર એકના બે ન થયા, એટલે કચવાતા હૈયે બેય જણાંએ આંબા પટેલને રજા આપી. મામા પાદર સુધી વળાવવા આવ્યા ને રામરામ કરી બેય છૂટા પડ્યા. આંબા પટેલે વાવરીના મારગે ઘોડી રમતી મૂકી. બેઅંક ગાઉ કાચ્યા ત્યાં

ઓતરાદી કોર્યથી કાળો ઉબાંગ મેહુલો ચડી આવ્યો. તોકના ત્રણ-ત્રણ કટકા કરીને ‘મેઆઉ’, ‘મેઆઉ’ કરતા મોરલા ગહેંકી ઉઠ્યા. પહાડોએ પડવા દીધા. આકાશમાં કાળાંભંઠ વાદળાં હડિયાપાટી લેવા માંડયાં, પળાક....ધબાક પળાક....ધબાક વીજળી થવા માંડી.

ત્યાં તો ત્રમજટ તરફાડી, ત્રમજટ તરફાડી, હૂંકૂંકૂ હમમમ.....ગર્જના કરતો મેહુલો સાંબેલાની ધારે ધરતી માથે મંડાણો.

મારગ માથે પચરક-પચરક ગદરો ખૂંદતી આંબા પટેલની ઘોડી વહી જાય છે. એવામાં તળાજનો કુંગર દેખાણો ને પટેલ શેતરુંજીને કંઠે આવીને ઊભા. ઉપરવાસ ભારે વરસાદને કારણે શેતરુંજીમાં ઘોડાપૂર બધડાટી બોલાવે છે. આઈ શેતલ જાણે માથાના વાળ છુંઢા મેલીને રમણે ના ચડી હોય એમ એનાં પાણી ધુઘવાટા મારે છે ! બેય કંઠે પચાસ પચાસ માણસ પૂર ઉત્તરવાની રાહ જોતું બેદું છે. આંબા પટેલને આંખની ઓળખાણવાળા બે પાંચ આદમીએ આવીને રામ-રામ કર્યા.

શેતરુંજીમાં પાણીના લોઢે ઉછળતા જોઈને આંબા પટેલ ઘડીભર મુંજવણના વમળમાં ફસાયા :

“મારી બેટી, ભૂંડી કરી! વાવડી પોગાય ઈમ નથી ને મણાર પાછા ફરાય ઈમ નથી. ઘરે સંધાય મારી મે’ ઘોડયે વાટ જોઈને અર્ધાઅર્ધા થઈ જશે. આજ ઘરે પોગા વિના તો છૂટકો જ નથી.” એમ વિચારીને આંબા પટેલ કેડ્ય બાંધીને ઘોડીનું ચોકડું ડેંશીને જેવી એડી મારી એવી જ ઘોડી છલાંગ દેતીક ને શેતરુંજીમાં ખાબકી, સમુદ્રમાં પથ્થરની શિલા પડે એમ. કંઠે બેઠેલાં સંધાય આદમી અરેકારો કરતા ઊભા થૈ ગયા. સૌના મોંમાંથી એક જ વેણું સરીને બહાર પડ્યું કે, ‘માળો ભારે છાતીસલો આદમી....!’

શેતરુંજીના ભારે પૂરમાં ઘોડી હૂંબડક ફડાક, હૂંબડક ફડાક કરતી પાણી કાપી રહી છે. પાણીનાં મોજાં ઘોડીને દડાની જેમ ઉછાળે છે. કંઠે ઊભેલા સૌ એ જાય....એ જાય કરે છે. ઘોડી તો પગના સેલારાથી નદીનો પટ કાપી રહી છે. આંબા પટેલને ઘડીભર તો થયું કે ‘મારું બેદું, તાણ ભારે છે. આવા તાણમાં ઘોડી બાપડી તાકાતેય કેટલી કરે? મેં પૂરમાં પડવાની છોકરમત ન કરી હોત તો ઢીક થાત.’ જેમતેમ કરતી ઘોડી કાંઠા ઢૂકડી પહોંચીને હડક કરતી સતલાંગ મારીને કંઠે જઈ પડી. ત્યાં જાતવાન ઘોડી કળી ગઈ કે પોતાનો ધણી પાણીમાં રહી ગયો છે. નસકોરાં ફુલાવતી ઘોડી ઘડીયે થોભ્યા વિના પાણીમાં ખાબકીને ધણીની ગોટ્યે નીકળી. આંબા પટેલ પાણીના વહેણમાં તણાતા હતા. તરવાની કાહરી ફાવતી નહોતી. તેઓ હરેરી ગયા હતા. ત્યાં સર્ડ સર્ડ સડાક કરતી ઘોડી આંબા પટેલ ઢૂકડી જઈ પહોંચી. ઘોડીને જોતાં જ આંબા પટેલ સઘળી તાકાત લેગી કરીને “બાપ ઢેલ, તું આવી કે ?” કહેતા એને ગળે વળગી ગયા. ચતુર ઘોડીએ પાણીમાં પંથ કાપવા માંડયો. પાણીના વહેણમાં ફંગોળાતી-ફંગોળાતી ઘોડી મહામુસીબતે કંઠે આવી.

“બાપ ઢેલ, તેં આજ જીવતરનાં દાન દીધાં છે.” કહેતાં આંબા પટેલની આંખ્યુમાંથી ડબક-ડબક દેતાં બોર આંસુ સરી પડ્યાં. તેમણે કયાંય સુધી ઘોડીના વાંસા પર હાથ ફેરવ્યા કર્યો.

આંબા પટેલ જયારે વાવડીના પાદરમાં પોગા ત્યારે ઢાકર મંદિરની જાલર બજી રહી હતી. ઘોડી માથેથી ઉત્તરીને પટેલ ઢાકર મહારાજને બે હાથ જોડીને પગે લાગ્યા :

“કાળિયા ઢાકર ! તારી દયાથી આજ ઘોડીએ મારો જીવ બચાવ્યો છે ને હું હેમખેમ ઘર્યે પોગ્યો છું. તારો ગણ કેમ કરીને ભુલાય ? ”

ઘેર આવીને આંબા પટેલે ઘરવાળાંને સઘળી વીતકકથા વર્ણવી ત્યારે પટલાણી બોલ્યાં: “આ ઘોડીએ તો મારો ચૂદલો અમર રાખ્યો છે. ખમ્મા બાપ ઢેલ! તારો ગણ જિંદગી લગી શેં ભુલાશો ? ”

એમ કહેતાં પટલાણીએ રહોડામાંથી ઘીનો ઘાડવો લાવીને આંબા પટેલ કને મૂક્યો ને બોલ્યાં:

“બાપડી ઢેલ, પાણીમાં બહુ મઉ થૈ ગઈ હશે. ઈ ને ઘી પાવ ત્યાં લગણ હું કોઠીમાંથી ગોળની ભેલી કાઢી લાવું છું.”

(‘લોકસાહિત્યની અશ્વકથાઓ’માંથી)

શર્દુ-સમજૂતી

શર્દુદ્વાર્થ / સમાનાર્થી શર્દો

માવજત-સંભાળ; આગંતુક-આવી ચેઢેલું; ઓલાદ-સંતાન(અહીં) જાત; છાતીસલો-હિંમતવાળો; ગોહિલવાડ- કાઠિયાવાડનો ભાવનગર રાજ્યનો ભાગ; ઝોક-નેસડાનો ઢોર બેસતાં હોય તે ભાગ, ઘેટાં-બકરાંનો વાડો; અહૂરવેળા-કસમય, અસૂરવેળા; ગજર ભાંગવો-એક પ્રહર પૂરો થવો; મજરો મજરો- જાંખો જાંખો; હુમચી ખૂંદવી-(અહીં) ઘોડી તાનમાં આવી ઊછળકૂદ કરે તે; અનરવો-માંદો; હડિયાપાટી-દોડાડોડી, દોડધામ કરવી; ગદરો-ગારો, કાદવ; ધરાહાર-ધરાર, બિલકુલ; બગાટી-ધબધબાટી; કાહરી ફાવવી-પ્રયત્ન સફળ થવો; હરેરી જવું-નાહિંમત થવું

તળપદા શર્દો

ખોરડું-માટીની ભીત કે ગારવાળું નાનું મકાન; સંધાય-બધાં, સૌ; બકોરવું-બોલાવવું; મૂલવવું-કિમત આંકવી; જડવું-હાથ લાગવું, મળી આવવું; રેવાળ-ઊછળે નહિ છતાં વેગવાળી એવી ઘોડાની ચાલ; ભોં-ભોંય; સંધેવો- સંદેશો; ઓહાણા-ખયાલ, યાદી; વાવડ-સમાચાર, સગડ; વાળું-સાંજ પછીનું ભોજન; ચંત્યા-ચિંતા, ફિકર; વાંછે-પાછળ; સરપ-જડપથી, એકદમ; હવારે-સવારે; મોહુંઝણું-પરોઢિયાનો સમય; સોમાંહું-ઘોમાંસું, વરસાદના દિવસો; ભરુહો-ભરોસો; બિકાળવા-બીક લગાડે તેવાં (અહીં)બીકણ; લગણ-લગી; ઘોડયે-ની જેમ; સળાવો-(વીજળીનો)ચમકારો; મઉ થઈ જવું-ભૂખથી ટળવળતું (અહીં)ભૂખ ભૂખ લાગવી; ગણા-ગુણ

રૂઢિપ્રયોગ

સોંસરવું નીકળવું-મુશ્કેલીમાંથી સફળ રીતે બહાર આવવું; આંખો ફાટી જવી-આશ્ર્યચકિત થઈ જવું; પેટ દેવું-મનની વાત કહેવી; હડી કાઢવી-દોટ મૂકવી; એકના બે ન થવું-વાત પર મક્કમ રહેવું; બે ઘોડે વાટ જોવી-આતુરતાથી રાહ જોવી; જીવતરનાં દાન દેવાં-કુરબાન થઈ જવું; મોળું ઓહાણ આપવું-માણસ નાહિંમત બને, ઢીલો પડે એવું કહેવું; અર્ધાર્ધા થવું-ચિંતાતુર થવું; એકના બે ન થવું-મક્કમ રહેવું; ખાંદુંમોળું થવું-બગડી જવું

શર્દુસમૂહ માટે એક શર્દ

દળી-ઘોડાના સવારને બેસવા માટે ઘોડાની પીઠ પર રાખવાનું રૂ કે ઊનનું આસન; તંગ-ઘોડાના પેટ ફરતો તાણીને બાંધેલો પછો; પેંગડું-ઘોડેસવાર જેમાં પગ રાખે છે તે કું; ગમાણ્ય-ગમાણ, દોરની નીરણ માટે આડું લાકડું રાખી કરેલી જગા; જોગાણ-ઘોડા, બળદ વગેરેને ખાવા માટે અપાતું અનાજ

સ્વાધ્યાય

1. નીચે આપેલા વિકલ્યોમાંથી સાચો વિકલ્ય પસંદ કરી ખરા(√)ની નિશાની કરો :

(1) આંબા પટેલની ઘોડીની ચાલ કેવી હતી ?	(A) ખદડ (B) રેવાળ
(C) ઉભડક (D) ઠેકતી	
(2) 'ફેલ જેવી જાતવાન ઘોડી રાંગમાં રમતી હોય પછી ચંત્યા શાની ?' આ વાક્ય કોણ બોલે છે?	
(A) ગામ. લોકો (B) મામા	
(C) ગાણેશની બા (D) આંબા પટેલ	

2. એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર આપો.

- (1) 'પટલાણીની ઢીકરી થૈ ને મને મોળું ઓહાણ આલો છો?' - આ વાત આંબા પટેલ કોને કહે છે?
- (2) 'શેનુંજુ જેવી સાત નાદિયું આડી ચ્યમ નથી પડી?' - આ વાક્ય કોણ બોલે છે?

3. નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યોમાં ઉત્તર આપો.

- (1) આંબા પટેલને મણાર શા માટે જવું પડ્યું ?
- (2) પૂરમાં ડૂબતા આંબા પટેલને કેવી રીતે જીવનદાન મળ્યું ?

4. નીચેના પ્રશ્નનો સાત-આઠ લીટીમાં જવાબ આપો.

(1) દેલ ઘોડીની વજાદારી અને ખાનદાની વિગતે વર્ણવો.

વિદ્યાર્થીની પ્રવૃત્તિ

- અન્ય પ્રાણીકથાઓ શોધો. તે વાંચીને તેની ખૂબીઓ વર્ગખંડમાં મૌખિક રીતે રજૂ કરો.
- શિક્ષકની મદદથી આ લોકકથાનું નાટ્યરૂપાંતર તૈયાર કરો અને શાળામાં ભજવો.
- લોકકથા રજૂ કરતા હોય તેવા કલાકારને વાર્ષિકદિનમાં બોલાવીને તેમની પાસેથી લોકકથા સાંભળો.

ભાષા અભિવ્યક્તિ

વર્ષાત્મકતુ વિશે તમે અનેક વખત નિબંધ લખ્યો હશે. તમારા એ વર્ણનથી અલગ પડે એવું સરસ વર્ણન લેખકે અહીં કર્યું છે તે તપાસો અને લેખકના આ વર્ણનમાં કઈ કઈ બાબતો અલગ અને વિશિષ્ટ છે તે તારવતાં શીખો.

“ઓતરાદી કોર્યથી કાળો ડિબાંગ મેહુલો ચડી આવ્યો. ડોકના ત્રણ-ત્રણ કટકા કરીને ‘મેઆઉ’, ‘મેઆઉ’ કરતા મોરલા ગહેરી ઉઠયા. પહાડોએ પડયા દીધા. આકાશમાં કાળાંભઠ વાદળાં હિયાપાટી લેવા માંડ્યાં, પળાક.....ધબાક.... પળાક.....ધબાક....વીજળી થવા માંડી.....ત્રમજટ તડડડ, ત્રમજટ તડડડ, હૂડૂડૂ હમમમ.....ગર્જના કરતો મેહુલો સાંબેલાની ધારે ધરતી માથે મંડાશો. આ વર્ણનમાં મેહુલાનો ટહુકાર પણ અને મેઘની ધારાનો અવાજ પણ વર્ણવાયો છે. કાળો ડિબાંગ અને ‘કાળાંભઠ’જેવાં વિશેષજ્ઞો ચિત્રો સર્જ છે. વળી હિયાપાટી લેવી, સાંબેલા ધારે પડવું જેવા રૂટિપ્રોગો પણ છે જેણે વર્ણનને સબળ બનાવ્યું છે. અહીં તળપદા શબ્દો દ્વારા સૌરાષ્ટ્રની બોલીની મીઠાશ અને એ દ્વારા ઊભું થતું વાતાવરણ ધ્યાન ખેંચે એવું ભર્યું-ભર્યું અને રસપૂર્ઝ બન્યું છે. જુઓ... મોર્ય, સંધાય, સંધેવો, ઓહાશ, ચંત્યા, વાંકે, પનરક દી, આવા અન્ય શબ્દોની નોંધ કરો.

શિક્ષકની ભૂમિકા

માણસો કરતાં પણ પણ વધુ વજાદાર નીવડ્યું હોય તેવા અનેક પ્રસંગો નોંધાયા છે. શાન, ઘોડા, હાથી, નોળિયો, બાજપકી વગેરેની સ્વામીભક્તિ વિશે અનેક વાર્તાઓ અને પ્રસંગો પ્રચલિત છે. તેની પૂર્વભૂમિકા બાંધવી.

પ્રસ્તુત કૃતિમાં આંબા પટેલનો અશ્વપ્રેમ અને તેના ઉપરનો વિશ્વાસ નોંધનીય છે. તો સામે ઘોડી પણ પોતાની જાત પર જેલી જીવના જોખમે પોતાના માલિકને નદીના પૂરમાંથી હેમખેમ બહાર કાઢે છે તે સંબંધ અંગે વિસ્તૃત ચર્ચા કરવી.

જાતવંત ઘોડીની માવજત, સંતાન જેવો અનર્ગણ પ્રેમ અને તેના પર મૂકેલો વિશ્વાસ વાર્તાને અંતે કેવો રંગ લાવે છે તેની સમજ આપવી. લોકબોલીના ઉચ્ચિત ઉપયોગ અંગે પણ વિદ્યાર્થીઓનું ધ્યાન દોરવું.

ઘોડી ને ઘોડેસવાર- ઝવેરચંદ મેધાણી

જુમો બિસ્તી- ધૂમકેતુ

પિથુભાનો રેલ્લો - રઘુવીર ચૌધરી(નવલકથાખંડ)

ઉપર્યુક્ત વાર્તાઓનું વર્ગખંડમાં વાચન કરવું અને મનુષ્ય-પણ પ્રેમની ચર્ચા કરવી.

